

Ružica Ž. Petrović¹
Vesna Trifunović²
Univerzitet u Kragujevcu
Fakultet pedagoških nauka u Jagodini
Katedra za društveno-humanističke nauke

Originalni naučni rad
UDK: 37.034
DOI: 10.5937/IstrPed2202461P

ETIČKI KODEKS I MORALNI INTEGRITET UNIVERZITETSKIH NASTAVNIKA³

Apstrakt: Predmet ovog rada odnosi se na problematizaciju pitanja etičkog kodeksa i moralnog integriteta univerzitetskih nastavnika u oblasti nastavnog i naučno-istraživačkog rada. Osnovna intencija Nacionalnog saveta za naučni i tehnološki razvoj prilikom donošenja Kodeksa ponašanja u naučnoistraživačkom radu bila je usmerena na ostvarivanje i unapređenje etičkih standarda i ustanovljenje instrumenata za sankcionisanje onih članova naučnih organizacija koji čine etičke prestupe. Imajući u vidu da su se u akademskim institucijama poslednjih godina desili događaji koje on reguliše, autorke su kroz naučnu aktualizaciju ove teme postavile kao osnovni cilj istraživanja – utvrđivanje rezultata njegove primene na svim univerzitetima u Srbiji od donošenja, do danas. U okviru teoretskog diskursa o temi dominantno je korišćena analitičko- komparativna metoda kojom je obuhvaćeno određenje pojma etičkog kodeksa i moralnog integriteta, kao i pojmovno razgraničenje između dva oblika akademskog postupanja: autonomnog, koje svoje moralne razloge ima u autonomiji slobodne volje i normiranog, koje proizlazi iz zahteva postavljenih kodeksom profesionalne etike. Praktični deo rada baziran je na digitalnoj formi istraživanja u kome je primenjen metod elektronskog pretraživanja zvaničnih veb-platformi univerziteta. Na osnovu baze podataka koje su bile dostupne na internetu za ukupno dvanaest univerziteta, osam državnih i deset privatnih, analizirano je stanje u visokom obrazovanju u Republici Srbiji u pogledu: zastupljenosti kodeksa profesionalne etike kao pravnog akta i njegove primene; funkcionisanja regulatornih tela; vidljivosti informacija o postupcima i donetim odlukama; uspostavljenih baza digitalnog repozitorijuma odbranih doktorskih disertacija i primene softvera za detekciju plagijarizma. Osnovni nalazi istraživanja pokazali su da problemi u ovoj oblasti postoje i da bi izveštaji o procesuiranim predmetima doprineli vidljivosti rada etičke komisije, čime bi se steklo veće poverenje u efikasno funkcionisanje univerzitetskih organa zaduženih za regulisanje ovih pitanja.

Ključne reči: akademsko ponašanje, visoko obrazovanje, etički kodeks, regulatorna tela, etički odbori, moralni integritet.

¹ prof.ruzica@gmail.com

² vesna.trifunovic@pefja.kg.ac.rs

³ Rad je nastao u okviru bilateralnog projekta „Krise, izazovi i savremeni obrazovni sistem”, u realizaciji Fakulteta pedagoških nauka Univerziteta u Kragujevcu (Srbija) i Filozofskog fakulteta Univerziteta Crne Gore (Crna Gora) (2021–2023). Napomena: Realizaciju ovog istraživanja finansiralo je Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije (br. ugovora: 451-03-68/2022-14/ 200140).

Uvod

Za delatnike u oblasti društvenih i humanističkih nauka bilo je, do nedavno, suvišno baviti se pitanjem etičnosti istraživačkog i nastavnog delovanja, jer se polazilo od stava da njihova profesija sama po sebi uključuje razvijenu moralnu svest, tj. isključuje mogućnost kršenja ili zloupotrebe osnovnih etičkih postulata. Nažalost, ta vrsta moralne ispravnosti nije uvek bila na delu te se pokazala potreba za utvrđivanjem normativne etičke regulative u svrhu zaštite etičkog kredibiliteta naučnika i visokoškolskih institucija (Israel and Hej, 2012).

Ispitivanje etičnosti u ponašanju univerzitetskih nastavnika podrazumeva pre svega saznanje da je reč o specifičnoj profesiji koja objedinjuje istraživačke i nastavne aktivnosti, te da iz složene strukture takve delatnosti proizlaze visoki kriterijumi kompetentnosti ne samo u poznavanju i primeni principa naučnog i pedagoškog rada, već i visokih etičkih standarda. Uobičajeno je da se ljudi koji poseduju naučne titule i akademska zvanja svrstavaju u red najelitnijih članova društva iza čijeg ugleda i reputacije stoje intelektualni i moralni kvaliteti. Međutim, praksa pokazuje da među nastavnicima u visokom obrazovanju pored onih čiji rad zaslužuje visoko mesto na lestvici profesionalne etičnosti, ima i onih koji su načinom svog rada taj status doveli u pitanje. Uvođenje *Kodeksa profesionalne etike* na svim univerzitetima u Srbiji kao obaveznog dokumenta za regulaciju akademskog postupanja, pokazalo se kao neophodno u situacijama kada izostaje lični, nastavno-naučni integritet.

Teoretski okvir

Etički kodeks

Prema Fišeru (Fisher Fred) „Etički kodeks ima više različitih funkcija u životu jedne organizacije, odnosno profesionalne asocijacije. Između ostalog, on doprinosi povećanju njenog moralnog senzibiliteta i povećanju njene sposobnosti za moralna prosuđivanja, podržava i jača moralnu snagu njenih članova i, konačno, pomaže oblikovanju identiteta organizacije i razvijanju osjećaja pripadnosti među članovima” (Fisher, 2004: 30). U osnovi etičkog kodeksa nalaze se vrednosti i principi koji doprinose stalnom jačanju veze između očekivanih (idealnih) i stvarnih (formalnih) obrazaca, odnosno modela ponašanja. Lista moralnih vrednosti na kojima počiva standardizacija etičkih zahteva obuhvata: nepristrasnost (nediskriminirajući odnos); legalitet (poštovanje i zalaganje za vladavinu prava); integritet i poštenje; transparentnost i otvorenost; efikasnost; jednakost; pravdu; odgovornost, za ličnu reputaciju (ugled) i za učinjene greške odnosno propuste u obavljanju javnih ovlašćenja i dužnosti (Isto: 22).

Od 2016. godine u skladu sa nacrtom Nacionalnog saveta za visoko obrazovanje Republike Srbije svi univerziteti⁴ i fakulteti u Republici Srbiji bili su u obavezi da sa ciljem „očuvanja dostojanstva profesije, unapređivanja moralnih vrednosti, zaštite vrednosti znanja i podizanja svesti o odgovornosti svih članova akademske zajednice”⁵, definišu i usvoje dokument koji će regulisati moralno postupanje univerzitetskih nastavnika prema studentima, kolegama, kao i poštovanje principa istraživačke etike u naučnom radu. Dokument pod nazivom *Kodeks ponašanja u naučnoistraživačkom radu*, koji je 2018. godine doneo Nacionalni savet za nauku i tehnološki razvoj u Republici, postao je sastavni deo pravne regulative ustanova i institucija visokog obrazovanja. Iste

⁴ *Državni univerziteti*: Univerzitet u Beogradu, Univerzitet u Kragujevcu, Univerzitet u Novom Sadu, Državni univerzitet u Novom Pazaru, Univerzitet odbrane, Univerzitet u Nišu, Univerzitet u Prištini, sa sedištem u Kosovskoj Mitrovici, Univerzitet umetnosti u Beogradu; *Privatni univerziteti*: Alfa univerzitet, Evropski univerzitet, Univerzitet „Džon Nezbitt” (John Naisbitt), Univerzitet Edukons, Univerzitet Metropolitan, Univerzitet Privredna akademija, Univerzitet Singidunum, Internacionalni univerzitet u Novom Pazaru, Univerzitet Union, Univerzitet Union – Nikola Tesla.

⁵ Nacionalni savet za visoko obrazovanje Republike Srbije doneo je *Osnove za Kodeks o akademskom integritetu na visokoškolskim ustanovama u Republici Srbiji*, 24. oktobar 2016. godine, Beograd.

godine na fakultetima i univerzitetima je definisan i usvojen dokument pod nazivom *Kodeks o akademskom integritetu*, kojim su bliže uređeni standardi akademske čestitosti i postupci utvrđivanja, rešavanja i sankcionisanja pitanja neakademske ponašanja. U skladu sa tim konstituisana su i tela za sprovođenje potrebne procedure. Na fakultetima su formirane etičke komisije kao prvostepeni organi, a na univerzitetima etički odbori kao drugostepeni. Time su definisana etička načela i uspostavljeni kriterijumi za izradu naučnih radova, njihovo recenziranje i publikovanje i stvoreni uslovi za smanjenje mogućnosti prevara, podvala, prisvajanja, podmetanja i drugih vrsta manipulacija u procesu izrade naučnih radova, predstavljanja pojedinačnih doprinosa autora, prikazivanja rezultata i njihovog promovisanja.

Moralni integritet

Moralni integritet u sferi akademskog rada obuhvata visoke etičke kompetencije nastavno-naučnih delatnika koje se reflektuju na planu naučnog istraživanja i međuljudskih odnosa. Na relaciji istraživač–učesnik, moralni integritet implicira principe dobrovoljnog i saglasnog učešća ispitanika u istraživanju, međusobnog poverenja, zaštite privatnosti i anonimnosti (Daley, 2012). U kolegijalnim odnosima on obavezuje na međusobnu saradnju, uvažavanje i poštovanje ličnosti i dostojanstva saradnika (Goodstein, 2002; Hauptman, 2002; Kellehear, 1989). Na planu izrade naučnih radova moralni integritet podrazumeva akademsku čestitost i intelektualno poštenje koje se temelji na poštovanju načela iskrenosti, pouzdanosti, objektivnosti, nepristrasnosti i nezavisnosti, otvorene komunikacije, vođenja brige za učesnike istraživanja, ispravnosti u navođenju literarnih izvora, odgovornosti prema budućim generacijama naučnika (*Kodeks naučnoistraživačkog rada*, 2018: član 4).

U slučajevima kada se akademsko pisanje i ponašanje ne temelje na principima moralnog integriteta, nastaju različite vrste zloupotreba. Jednu od najpotpunijih taksonomija zloupotreba u pisanju naučnih radova razvio je Smit (Smith). Ona obuhvata petnaest oblika intelektualnog nepoštenja koji se sreću u istraživačkoj praksi⁶. Među najtežim izdvajaju se: fabrikovanje, falsifikovanje, plagiranje, izostavljanje podataka, odbacivanje podataka koji se ne uklapaju, sprovođenje istraživanja bez saglasnosti učesnika, poklanjanje autorstva, umnožavanje publikacija, izostavljanje autorstva, autoplagiranje, skrivanje sukoba interesa i ostalo (Smith, 2000: 8). Nastavnici i istraživači kod kojih svest o intelektualnom poštenju čini integralni deo njihove ličnosti poštuju načela profesionalne etike slobodnim opredeljenjem, nezavisno od spoljnih, obavezujućih, regulatornih normi i tela. Ali, za subjekte kod kojih ne postoji takav integritet, Etički kodeks sa mehanizmom sankcija predstavlja najbolji kompenzacijski instrument za rešavanje i regulisanje pitanja od značaja za zaštitu kredibiliteta institucija visokog obrazovanja.

Metodologija istraživanja

Predmet, cilj i zadaci

Autorke su se u istraživanju rukovodile činjenicom da postoji objektivne teškoće u otkrivanju motiva određenog načina postupanja, te da je stoga metodološki izvodljivo utvrditi ispravnost ili neispravnost ponašanja u odnosu na poštovanje propisanih normativa, ali ne i u odnosu na unutrašnje moralne razloge subjekata (Kant, 2019). Tu vrstu dualizma je teško iskustveno detektovati, jer nema verodostojnih spoljašnjih znakova koji vidljivo ukazuju na njegovo prisustvo.

⁶ Zloupotrebe su navedene od težih ka lakšim: fabrikovanje, falsifikovanje, plagiranje, izostavljanje podataka, odbacivanje podataka koji se ne uklapaju, sprovođenje istraživanja bez saglasnosti učesnika, poklanjanje autorstva, umnožavanje publikacija, izostavljanje autorstva, autoplagiranje, skrivanje sukoba interesa i ostalo (Smith, 2000: 7–

11, dostupno na: <https://publicationethics.org/files/u7141/COPE2000pdfcomplete.pdf>).

To pokazuje koliko je neizvesno saznanje stvarnih dometa etičnosti u postupanju, jer teško možemo znati da li je neko postupanje koje ima sve elemente kredibilitnosti, pokrenuto unutrašnjim moralnim razlogom ili postavljenom normom. U tom smislu, izbor da se postupa na određen način može biti posredovan principima ličnog moralnog digniteta, ali i strahom od mogućih sankcija koje bi za posledicu imale kompromitujući ishod po ugled i reputaciju nastavnika, a u krajnjem i akademske zajednice kojoj pripada. Iza tog dualizma stoje subjektivni razlozi, koji, upravo zbog svoje lične dimenzije ostaju u domenu diskretne privatnosti.

Imajući to vidu, autorke su teoretski kontekst predmeta istraživanja koji u fokusu ima etički kodeks i moralni integritet univerzitetskih nastavnika, smestile u okvir analitičkog diskursa, dok je praktični deo rada baziran na digitalnoj formi istraživanja uz primenu metoda elektronskog pretraživanja zvaničnih veb-platformi univerziteta. Na osnovu baze podataka koje su bile dostupne na internetu za ukupno dvanaest univerziteta, osam državnih i deset privatnih, evidentirani su konkretni oblici neakademske postupanja koji su ušli u etičku proceduru ispitivanja regulatornih etičkih tela na osnovu prijave o povređivanju principa koje deklariše *Kodeks profesionalne etike*. U postupku obrade podataka primenjena je deskriptivna, analitička i komparativna metoda.

U skladu sa osnovnim ciljem istraživanja koji se sastoji u sagledavanju rezultata primene etičkog kodeksa od njegovog donošenja do danas, postavljeni su sledeći zadaci: a) evidentirati zastupljenost *Kodeksa profesionalne etike* kao pravnog akta na državnim i privatnim univerzitetima u Republici Srbiji; b) utvrditi stepen transparentnosti podataka o izveštajima i izdatim rešenjima o pokrenutim postupcima pred etičkim komisijama i odborima za etiku; c) sagledati koji su oblici neakademske ponašanja najzastupljeniji; č) proveriti na kojim univerzitetima su formirane baze digitalnog repozitorijuma odbranih doktorskih disertacija; ć) ustanoviti opremljenost univerziteta softverima za detekciju plagijarizma. Ovim istraživanjem nisu bili obuhvaćeni slučajevi koji su se našli u fokusu medijske pažnje, niti primeri koji su procesuirani na sudu. Svi podaci o istraživanim pitanjima koji su navedeni i analizirani u radu, prikupljeni su putem zvaničnih veb-stranica univerziteta.

Rezultati i diskusija

Uvidom u sajtove univerziteta⁷ u Republici Srbiji ustanovljeno je da od osam državnih univerziteta, sedam ima usvojen dokument pod nazivom *Kodeks profesionalne etike* ili *Kodeks o akademskom postupanju i moralnom integritetu*. Državni univerzitet u Novom Pazaru jedini nema ovaj dokument. Na ostalim državnim univerzitetima utvrđeni su i poslovnici o radu etičkih komisija i etičkih odbora,

⁷ V. <https://www.bg.ac.rs/sr/organi/etika/etika.php>;
<https://www.uns.ac.rs/index.php/univerzitet/c-struktura/pomocna-tela/sastavi-odbora>;
<https://www.ni.ac.rs/dokumenti/category/140-komitet-za-profesionalnu-etiku>;
https://www.kg.ac.rs/odbor_za_profesionalnu_etiku.php;
<https://pr.ac.rs/univerzitet/organi/odbori/>;
<http://old.uninp.edu.rs/page/normativna-akta-i-vazna-dokumenta/>;
<http://www.uo.mod.gov.rs/lat/474/dokumenta-propisi-474>;
<http://www.alfa.edu.rs/O-Univerzitetu/Dokumenta/Pravilnici>;
<http://www.eu.ac.rs/dokumenti.asp>;
<https://megatrend.edu.rs/team/john-naisbitt/>;
<https://educons.edu.rs/>;
<https://www.metropolitan.ac.rs/upis/dokumentacija/>;
<https://www.privrednaakademija.edu.rs/download/preuzimanja/opsta-akta/kodeks-o-akademskom-integritetu.pdf>;
<http://fzp.singidunum.ac.rs/files/akti/Kodeks-o-akademskom-integritetu-i-profesionalnoj-etici>;
<http://union.edu.rs/opsti-akti-univerziteta/>;
<http://unionnikolatesla.edu.rs/dokumenti/kodeks-profesionalne-etike.pdf>;

kao i njihov sastav i procedure. Od deset privatnih univerziteta, šest univerziteta ima *Kodeks profesionalne etike* na svojim sajtovima⁸, dok ostalih četiri nema⁹.

Najviši nivo transparentnosti o radu Odbora za etiku u periodu od usvajanja *Kodeksa* do danas, utvrđen je na Univerzitetu u Beogradu¹⁰ i na Univerzitetu u Kragujevcu. Ostali univerziteti nemaju na svojim sajtovima bilo kakve informacije o radu etičkih odbora. Međutim, njihov nedostatak ne isključuje mogućnost da neakademske oblike ponašanja nema, već da su, ili nedostupni javnosti putem digitalnih platformi univerziteta, ili su ostali neprijavljeni etičkim telima.

Na Univerzitetu u Beogradu doneto je šest rešenja za šest podnetih žalbi na odluke etičkih komisija fakulteta, od kojih su četiri odbačene kao neosnovane¹¹, a za dve je poništeno pobijano rešenje i predmeti su vraćeni prvostepenom organu na ponovno odlučivanje¹². Etički odbor ovog Univerziteta doneo je tri odluke o moralnim sankcijama koje predviđa *Kodeks profesionalne etike*, a koje se odnose na izrečene mere javne osude¹³. Na Univerzitetu u Kragujevcu¹⁴ javnosti je dostupna sva građa u vezi sa osam podnetih žalbi na odluke etičkih komisija fakulteta, sa dnevnim redom sednica, izveštajima i rešenjima. Od podnetih žalbi četiri su usvojene¹⁵ i vraćene fakultetima na ponovnu proceduru, dve nisu razmatrane¹⁶ zbog neusklađenosti sa *Kodeksom o akademskom integritetu i profesionalnoj etici*, dve su odbijene¹⁷ kao neosnovane i potvrđene su odluke etičkih komisija fakulteta.

Istraživanjem se došlo do saznanja da od svih oblika neakademske ponašanja koje reguliše *Kodeks profesionalne etike* najzastupljeniji su oblici koji se tiču izrade pisanih radova: falsifikovanje podataka, lažno autorstvo, plagiranje i autoplagiranje. To ukazuje na sklonost ka intelektualnom nepoštenju u pogledu manipulacije istraživačkim materijalom, dopisivanja autorstva, prisvajanja tuđih ideja bez pripisivanja odgovarajućih zasluga i publikovanja duplikata.

Praksa pokazuje da su informacije o optužbama nastavnika na račun kršenja etičkih normi, široj javnosti dostupnije putem masovnih medija, novinskih članaka, društvenih mreža, nego putem zvaničnih objava i izveštaja o radu etičkih organa univerziteta. Tako je preko socijalnih platformi javnost mogla da se informiše o opstrukciji izbora u viša znanja (Andrić, 2016; Jovanović, 2017)¹⁸, koruptivnim radnjama i zloupotrebi položaja; (Leskovic, 2013)¹⁹, plagiranju (Stankov, 2021)²⁰, nepotizmu i protežiranju u zapošljavanju prilagođavanjem podzakonskih akata (KoSSev, 2020)²¹, kao i o ostalim oblicima neakademske postupanja. Ima i primera gde su fakulteti povodom medijskih

⁸ Univerzitet Privredna akademija, Univerzitet Singidunum, Internacionalni univerzitet u Novom Pazaru, Univerzitet „Džon Nezbit“, Univerzitet Union, Univerzitet Union – Nikola Tesla.

⁹ Alfa univerzitet, Evropski univerzitet, Univerzitet Edukons, Univerzitet Metropoliten.

¹⁰ V. <https://www.bg.ac.rs/sr/organi/etika/etika.php>.

¹¹ Odbačene žalbe: br.612-2294/45-19; br. 612- 229/-47-19; br. 612-1239/1-21; br. 612-4659/1-19.

¹² Usvojene žalbe: br.612-841/3-16; br. 612-6286/6-12.

¹³ Mere javne osude: br.612-6250/4-17; br.612-6286/13; br.117-2291/13.

¹⁴ V. https://www.kg.ac.rs/odbor_za_profesionalnu_etiku.php.

¹⁵ Usvojene žalbe: br.III-01-484; br. X- 828/4; br.X-25; br. X- 878.

¹⁶ Nerazmatrane žalbe zbog neusklađenosti sa *Kodeksom*: br. X – 840; br. X- 841.

¹⁷ Odbačene žalbe kao neosnovane: br. H-131/3; br. 01-10840/3-17.

¹⁸ V. <https://www.pecat.co.rs/2017/06/dr-milos-kovic-cas-bescasca-na-filozofskom-fakultetu;>

<https://pescanik.net/saopstenje-profesora-istorije;>

<https://www.politika.rs/scc/clanak/383442/Pogledi/Opstrukcija-iz-centra-moci;>

[https://www.danas.rs/vesti/drustvo/do-zvanja-uz-lobiranje-nezameranje-i-opstrukcije/.](https://www.danas.rs/vesti/drustvo/do-zvanja-uz-lobiranje-nezameranje-i-opstrukcije/)

¹⁹ V. <https://www.blic.rs/vesti/drustvo/50x3cbn>.

²⁰ Isp. <https://www.juznevesti.com/Drustvo/Niski-docent-medju-svetskim-rekorderima-po-broju-plagiranih-radova>.

²¹ V. <https://kossev.info/pmf-u-k-mitrovici-borba-profesora-protiv-scenarija-iz-cuprije;>

<https://www.youtube.com/watch?v=wDjQTISXupk>.

pisanja, davali saopštenja za javnost preko svojih sajtova²², ali o takvim slučajevima nije pokretan postupak pred Etičkom komisijom kao regulatornim telom fakulteta.

Na osnovu izmene Zakona o visokom obrazovanju (2014), a sa ciljem sprečavanja povrede Kodeksa i narušavanja ugleda visokoškolskih ustanova, svi univerziteti u Srbiji su bili u obavezi da formiraju registre za sistematsko arhiviranje i trajno čuvanje svih odbranih doktorskih disertacija u elektronskom obliku (repozitorijum). Uvidom u sajtove univerziteta utvrđeno je da su javnosti, pre odbrane, dostupni izveštaji komisija o doktorskim disertacijama, ali ne i repozitorijumi. Na sajtu Nacionalnog repozitorijuma²³ doktorskih disertacija u Srbiji, kao zajedničkom, centralnom portalu, nisu pohranjeni podaci sa svih univerziteta o odbranim doktorskim radovima, jer, još uvek, nisu svi univerziteti formirali baze u svojim bibliotekama. Do danas su, svi državni univerziteti, osim Univerziteta u Novom Pazaru, uspostavili repozitorijum, a od deset privatnih univerziteta, pet je formiralo²⁴, a ostalih pet, još uvek nisu²⁵.

Ovaj rad je obuhvatio i evidentiranje broja univerziteta u Srbiji na kojima je uveden postupak provere doktorskih disertacija na plagiranje, sa ciljem blagovremenog otkrivanja i sprečavanja eventualnog prisvajanja tuđe intelektualne svojine. S obzirom da su od 2015. godine sve visokoškolske ustanove u svojim pravilnicima ustanovile proceduru verifikacije originalnosti doktorskih disertacija, istraženo je koliko univerziteta pomoću softvera sprovodi postupak detekcije plagijarizma. Utvrđeno je da se softversko ispitivanje sprovodi na četiri državna²⁶ i dva privatna univerziteta²⁷.

Rezultati istraživanja koje je sproveo Udruženje studenata doktorskih studija i mladih istraživača Republike Srbije, 2015. godine pokazuju da od 353 ispitanih doktoranada 173 ne zna da njihov univerzitet ima utvrđen Etički kodeks, 200 doktoranada ne zna da postoje mehanizmi za sprečavanje plagijata ili zloupotrebe naučnih rezultata, 220 ne zna da li se na univerzitetu na kojem studiraju koriste računarski programi za detekciju (Ristić, Salak, Ačić, 2015). Ovi podaci pokazuju da se na samom početku doktorskih studija javljaju propusti u pogledu nedovoljne informisanosti doktoranada o etičkim standardima naučnoistraživačkog rada, i ozbiljnim posledicama koje proizlaze iz njihovog kršenja.

Zaključak

Na osnovu dobijenih rezultata mogu se izvući sledeći konkretni zaključci: a) Na većini državnih i privatnih univerziteta u Republici Srbiji evidentirana je zastupljenost Kodeksa profesionalne etike kao pravnog akta; b) Najviši nivo transparentnosti o pokrenutim postupcima pred etičkim komisijama i odborima za etiku pružaju sajtovi Univerziteta u Beogradu i Univerziteta u Kragujevcu, na kojima su ažurirani podaci o svim izveštajima i izdatim rešenjima; c) Najzastupljeniji oblici neakademskog ponašanja prepoznati su u izradi pisanih radova kroz: falsifikovanje podataka, lažno autorstvo, plagiranje i autoplagiranje; č) Od ukupno osamnaest fakulteta, pet privatnih nije formiralo elektronske baze za arhiviranje odbranih doktorskih disertacija, dok se softverska verifikacija doktorskih teza na plagiranje sprovodi samo na ukupno šest fakulteta.

Ovo istraživanje je pokazalo da učesnici univerzitetske zajednice probleme u vezi sa neakademskim oblicima ponašanja delimično rešavaju podnošenjem zahteva etičkim komisijama fakulteta kao

²² V. <https://www.fsfvns.rs/o-nama/najnovije-vesti/4413-saopstenje-povodom-medijskih-napada-studentkinje>.

²³ Isp. <https://nardus.mpn.gov.rs/>.

²⁴ Univerzitet Singidunum, Univerzitet Privredna akademija, Univerzitet Union, Alfa univerzitet, Univerzitet „Džon Nezbīt”.

²⁵ Univerzitet Edukons, Univerzitet Metropolitan, Internacionalni univerzitet u Novom Pazaru, Univerzitet Union – Nikola Tesla, Evropski univerzitet.

²⁶ Univerzitet u Beogradu, Univerzitet u Kragujevcu, Univerzitet u Novom Sadu, Univerzitet u Nišu.

²⁷ Univerzitet Edukons i Univerzitet Singidunum.

regulatornim telima zaduženim za rešavanje takvih sporova. Međutim, u praksi se pribegava i neformalnim načinima pristupa, kroz rasprave i kritike u internoj sredini ili njihovim objavljivanjem putem društvenih mreža čineći ih dostupnim široj javnosti. Pokretanje ovih pitanja preko štampanih i digitalnih medija pokazuje da problema ima, a nedostatak informacija na zvaničnim veb-stranicama univerziteta o pojedinačnim slučajevima, pokazuje, da je, ili izostalo podnošenje prijave odgovarajućim telima zaduženim za njihovo rešavanje ili da podaci nisu transparentni za javnost. Otvoren pristup izveštajima o procesuiranim predmetima, izdatim rešenjima i izrečenim sankcijama, svakako bi doprineli vidljivosti rada etičke komisije, čime bi se i steklo veće poverenje u efikasno funkcionisanje univerzitetskih organa zaduženih za regulisanje ovih pitanja. Jedan od faktora koji bi značajno mogao da utiče na smanjenje neakademskog ponašanja, jeste uvođenje nastavnog predmeta Etika naučnog istraživanja u sistem obrazovanja na doktorskim studijama, koji bi pomogao doktorandima da na samom početku naučnih aktivnosti odgovornije pristupe primeni etičkih postulata.

Literatura:

- Belyaev, A. I. (2011). Human Being: Integrity and Wholeness. *Journal of Siberian Federal University. Humanities & Social Sciences*, 2011, Vol. 4, Issue 5, 633-643.
- Daley, K. (2012). Gathering sensitive stories: using care theory to guide ethical decision-making in research interviews with young people. *Youth Studies Australia Australian Clearing House for Youth Studies*, 2012, Vol. 31, Issue 3, 27-37.
- Deco, W. (2002). *Crisis on Campus: Confronting Academic Misconduct*. London: A Bradford Book.
- Fisher, F. (2004). Priručnik Profesionalni etički kodeks – Vodič za izradu kodeksa i upravljanje njegovom primjenom. Sarajevo: „Izbor plus”.
- Goodstein, D. (2002). Scientific misconduct. *Academe*, 2002, vol. 88, No. 1, 28-31.
- Hauptman, R. (2002). Dishonesty in the academy. *Academe, American Association of University Professors*, vol. 6, 40-41.
- Israel, M. and Hay, I. (2012). *Etika društvenih istraživanja*. Beograd: Službeni glasnik.
- Kant, I. (2019). *Kritika praktičkog uma*. Beograd: Dereta.
- Kellehear, A. (1989). Ethics and social research. In: J. Perry (Ed.), *Doing Field-work: Eight Personal Accounts of Social Research*, (pp. 61-72). Australia: Deakin University Press.
- Maluckov, B. (2018). Umreženi mobing u visokoškolskim institucijama i njegove posledice na širu akademsku zajednicu u Srbiji. *Sociološki pregled*, 2018, vol. 52, br. 3, 886-914.
- Ristić, N., Salak, I., Acić, A. (2016). *Izveštaj o doktorskim studijama u Republici Srbiji 2015*. Novi Sad: Udruženje studenata doktorskih studija i mladih istraživača Srbije – Doktoranti Srbije.
- Smith, R. (2000). What Is Research Misconduct. In C. White (Ed.), *The COPE Report 2000. Annual Report of the Committee on Publication Ethics* (pp. 7–11). London: BMJ Books.
- Stošić, I., Radovanović i B. Đukić, M. (2013). *Istraživanja u oblasti društvenih nauka: Pregled stanja, karakteristični problemi i preporuke*. Beograd: Institut ekonomskih nauka.
- Fisher, F. (2004). Priručnik Profesionalni etički kodeks – Vodič za izradu kodeksa i upravljanje njegovom primjenom. Sarajevo: „Izbor plus”.

Veb-izvori:

- Andrić, V. (11. 10. 2016) *Do zvanja uz lobiranje, nezameranje i opstrukcije*, <https://www.danas.rs/vesti/drustvo/do-zvanja-uz-lobiranje-nezameranje-i-opstrukcije>, (pristupljeno, 24. 12. 2022)
- Antonović, M., Bubalo, Đ. Vujošević, Ž., Ković, M. Marjanović, D., S., Nikolić, M., Obradović, M., Petković, Ž., Porčić, N., Fotić, A., Šuletić, N. (22. 6. 2017), *Polemika, Opstrukcija-iz-centra moći*, <https://www.politika.rs/scc/clanak/383442/Pogledi/> (pristupljeno, 24. 12. 2022)

- Digitalni repozitorijum Univerziteta u Beogradu, <https://phaidrabbg.bg.ac.rs/> (pristupljeno, 7. 2. 2022)
- Doktoranti Srbije – Analiza ankete (istraživanje) (2016),
<http://doktoranti.org.rs/media/doktoranti.org.rs//2016/10/Doktoranti-Srbije-AnalizaAnkete-2015-SRB> (pristupljeno, 6. 2. 2022)
- Etički odbor Univerziteta u Prištini sa sedištem u Kosovskoj Mitrovici,
<https://pr.ac.rs/univerzitet/organi/odbori/> (pristupljeno, 5. 2. 2022)
- Etički odbor Univerziteta u Novom Sadu (2019.) Novi Sad,
<https://www.uns.ac.rs/index.php/univerzitet/c-struktura/pomocna-tela/sastavi-odbora>
 (pristupljeno, 5. 2. 2022)
- Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja Univerziteta u Novom Sadu, Saopštenje za javnost Fakulteta sporta i fizičkog vaspitanja povodom medijskih napada studentkinje Olge Cogo, 17. jun, 2021,
<https://www.fsfvns.rs/o-nama/najnovije-vesti/4413-saopstenje-povodom-medijskih-napada-studentkinje> (pristupljeno, 24. 12. 2022; izvor na ćirilici)
- Jovanović, N. (2017) Dr Miloš Ković – Čas beščašća na Filozofskom fakultetu,
<http://https://www.pecat.co.rs/2017/06/dr-milos-kovic-cas-bescasca-na-filozofskom-fakultetu> (pristupljeno, 24. 12. 2022)
- Kodeks poslovne etike. „Sl. glasnik RS”, br. 1/2006. Preuzeto sa:
https://www.paragraf.rs/propisi/kodeks_poslovne_etike.html (3. 3. 2022)
- Kodeks o akademskom integritetu i profesionalnoj etici Univerziteta u Kragujevcu, 2016,
https://kg.ac.rs/Docs/Kodeks_o_akademskom_integritetu_i_profionalnoj_etici.pdf
 (pristupljeno 4. 2. 2022)
- Kodeks o akademskom integritetu Univerziteta privredna akademija (18. 11. 2016),
<https://www.privrednaakademija.edu.rs/download/preuzimanja/opsta-akta/kodeks-o-akademskom-integritetu.pdf> (pristupljeno, 4. 2. 2022)
- Kodeks ponašanja u naučnoistraživačkom radu Univerziteta u Beogradu, (2016.),
<http://integritet.rect.bg.ac.rs/storage/documents/June2019/GxwsAHLyOyQ6WMTf8erV.pdf>
 (pristupljeno, 5. 2. 2022)
- Kodeks profesionalne etike Univerziteta u Beogradu (2016),
<https://www.bg.ac.rs/files/sr/univerzitet/univpropisi/Kodeks-profesionalne-etike.pdf,193/16>
- Kodeks o akademskom integritetu Univerziteta Singidunum (21.09. 2018), Beograd,
<http://fzsp.singidunum.ac.rs/files/akti/Kodeks%20o%20akademskom%20integritetu%20i%20profesionalnoj%20etici%20na%20Univerzitetu%20Singidunum.pdf>, (pristupljeno, 4. 2. 2022)
- Kodeks o akademskom integritetu Univerziteta u Novom Sadu (22. 12. 2016), Novi Sad,
http://rewbc.ni.ac.rs/wp-content/uploads/2016/12/cai_23.03.2017-University-of-Novi-Sad.pdf (pristupljeno, 4. 2. 2022)
- Kodeks o akademskoj integritetu i profesionalnoj etici, Univerzitet u Novom Pazaru ,
<http://uninp.edu.rs/pdf/Akta/Kodeks%20o%20akademskom%20integritetu%20i%20profesionalnoj%20etici.pdf> (pristupljeno, 4. 2. 2022)
- Kodeks profesionalne etike Univerziteta Union (05. 11. 2016.), Beograd,
<http://unionikolatesla.edu.rs/dokumenti/kodeks-profesionalne-etike.pdf> (pristupljeno, 5. 2. 2022)
- Komitet za profesionalnu etiku Univerziteta u Nišu (6. 2. 2017),
<https://www.ni.ac.rs/dokumenti/category/140-komitet-za-profesionalnu-etiku>
 (pristupljeno, 5. 2. 2022)
- KoSSev (8. 10.2020). PMF u K. Mitrovici: Borba profesora protiv scenarija iz Ćuprije,
<https://kossev.info/pmf-u-k-mitrovici-borba-profesora-protiv-scenarija-iz-cuprije>
 (pristupljeno, 24. 12. 2022)
- Leskovic, M. (2013) Gde su profesori iz afere „Indeks“: Napredovali, a prodavali ispite,
<https://www.blic.rs/vesti/drustvo/gde-su-profesori-iz-afere-indeks-napredovali-a-prodavali-ispite/50x3cbn> (pristupljeno, 24. 12. 2022)

- Nastavnici odeljenja za istoriju Filozofskog fakulteta, Beograd, (12/06/2017). Saopštenje, <https://pecanik.net/saopstenje-profesora-istorije> (pristupljeno, 24. 12. 2022)
- Odbor za profesionalnu etiku Univerziteta u Kragujevcu (od 2017. do 2021. godine) https://www.kg.ac.rs/odbor_za_profesionalnu_etiku.php (5. 2. 2022)
- Odluka Senata o formiranju repozitorijuma Univerziteta u Kragujevcu (28. 6. 2012) <https://www.kg.ac.rs/repozitorijum.php> (pristupljeno, 4. 2. 2012)
- Odluka o ustanovljenju digitalnih repozitorijuma doktorskih disertacija i doktorskih umetničkih projekata Univerziteta umetnosti u Beogradu (28. 1. 2016), Beograd, <https://www.arts.bg.ac.rs/studije/interdisciplinarnе-studije/digitalni-repozitorijum-doktorskih-disertacija-i-doktorskih-umetnickih-projekata/> (4. 2. 2022).
- Osnove za Kodeks o akademskom integritetu na visokoškolskim ustanovama u Republici Srbiji, (24. oktobar 2016), Beograd: Nacionalni savet za visoko obrazovanje Republike Srbije. <http://nsvo.gov.rs/wp-content/uploads/2013/11/Osnove-za-kodeks-o-akademskom-integritetu.pdf> (pristupljeno 24. 12. 2022)
- Pravilnik o postupku utvrđivanja neakademskog ponašanja u izradi pisanih radova (22. 6. 2016), <http://integritet.rect.bg.ac.rs/storage/documents/June2019/yOopzMrLkTErz2aPkl61.pdf> (pristupljeno, 7. 2. 2022)
- Pravilnik o radu etičkog odbora Univerziteta u Prištini i etičkih komisija i postupku utvrđivanja neakademskog ponašanja (maj, 2018), Kosovska Mitrovica, https://pr.ac.rs/wp-content/uploads/pravilnik_o_radu_eticke_komisije_i_etickih_odbora.pdf (pristupljeno, 7. 2. 2022)
- Pravilnik o postupku provere originalnosti doktorskih disertacija na Alfa Univerzitetu (27. 4. 2021), Beograd, <http://www.alfa.edu.rs/O-Univerzitetu/Dokumenta/Pravilnici> (pristupljeno, 7. 2. 2022)
- Pravilnik o postupku provere na plagijarizam Univerziteta u Kragujevcu (septembar, 2020) https://www.kg.ac.rs/Docs/Pravilnik_o_postupku_provere_plagijarizma_24092020.pdf (pristupljeno, 7. 2. 2022)
- Radović, M. (2. 4. 2013) Oduzeta nagrada asistentu koji je otkrio aferu Indeks u Kragujevcu, <https://www.blic.rs/vesti/drustvo/oduzeta-nagrada-asistentu-koji-je-otkrio-aferu-indeks-u-kragujevcu/g1wyvb1> (pristupljeno, 24. 12. 2022)
- Rešenja odbora za profesionalnu etiku Univerziteta u Beogradu (od 2019. do 2021. godine) <https://www.bg.ac.rs/sr/organi/etika/etika.php> (pristupljeno, 5. 2. 2022)
- Repozitorijum doktorskih disertacija Univerziteta u Nišu (2013), Niš, <https://www.ni.ac.rs/univerzitet/otvorena-nauka/repozitorijum-doktorskih-disertacija> (pristupljeno, 4. 2. 2022)
- Repozitorijum doktorskih disertacija u Novom Sadu (19. septembar, 2014), Novi Sad, <https://www.uns.ac.rs/index.php/c-nauka/otvorena-nauka/repozitorijum-ds> (pristupljeno, 4. 2. 2022)
- Stankov, A. (28. 1. 2021) Niški docent među svetskim rekorderima po broju plagiranih radova, na Univerzitetu muk <https://www.juznevesti.com/Drushtvo/Niski-docent-medju-svetskim-rekorderima-po-broju-plagiranih-radova-na-Univerzitetu-muk.sr.html> (pristupljeno, 24. 12. 2022)
- Transparentnost univerziteta u Srbiji – Za odgovornije univerzitete u Srbiji, Centar za razvoj obrazovanja (2013), Beograd, Beogradska otvorena škola. <https://dokumen.tips/documents/ii-oldbosrsoldbosrscdeuploadedtransparentnost-rada-fakulteta-nakon.html> (pristupljeno, 24. 12. 2022)

Biografske beleške:

Ružica Ž. Petrović, doktor je filozofskih nauka. Radi na Fakultetu pedagoških nauka Univerziteta u Kragujevcu u zvanju redovnog profesora. Oblasti interesovanja: filozofija obrazovanja, etika, bioetika. Objavila je više od sto radova u nacionalnim i međunarodnim časopisima i zbornicima i šest knjiga. Dobitnik je Dositejeve povelje za stvaralački doprinos razvoju obrazovanja, nauke i kulture (2013), povodom 100-godišnjice rođenja dr Dragutina Frankovića (1913–2013). Član je naučnih udruženja – Association philosophers Southeast Europe i Association of Space and Philosophy.

Vesna S. Trifunović (1966, Jagodina), doktor je socioloških nauka, redovni profesor Fakulteta pedagoških nauka Univerziteta u Kragujevcu. Polja interesovanja: sociologija društvenog razvoja, kultura, kulturni identitet, religija, obrazovanje, obrazovne politike. Objavila je više desetina stručnih i naučnih radova i monografije: *Seoske škole i kultura* (2001), *Nasilje u školi* (2006), *Obrazovanje i religija* (2008), *Gradansko vaspitanje i identitet* (2012), *Obrazovanje i kulturni identitet* (2015), *Kako vaspitati roditelje* (2020), monografsku studiju – *Skice za portret života u pograničju* (2018).